

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Светла Кирилова Черпокова-Захариева, преподавател в Катедра по история на литературата и сравнително литературознание при Филологическия факултет на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“,
за дисертационен труд на ас. Сони Агоп Бохосян на тема:
„Измерения на самотата в драматургията на Жайме Салазар Сампайо“ за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ в област на висше образование: 2. Хуманитарни науки, професионално направление: 2.1. Филология, докторска програма „Литература на народите на Европа, Африка, Америка, Азия и Австралия (Съвременна португалска литература, XX–XXI в.)“,
научен ръководител: проф. д-р Яна Еленкова Андреева

За присъждане на образователната и научна степен „доктор“ ас. Сони Агоп Бохосян предлага дисертационен труд на тема: „Измерения на самотата в драматургията на Жайме Салазар Сампайо“, автореферат към него със списъци на библиография, приноси и шест публикации по темата.

Предоставеният комплект с материали е в съответствие с изискванията на всички нормативни документи, определящи развитието на академичния състав в Република България. Предложената справка по наукометрични показатели отговаря на минималните национални изисквания за придобиване на образователната и научна степен „доктор“, дори надскача регламентирания брой точки. Авторефератът ясно и точно резюмира дисертацията и демонстрира постигнатото в нея.

Преди да споделя впечатленията си от предоставеното от ас. Сони Бохосян, искам да отбележа, че за пореден път съм силно впечатлена от качеството на дисертациите, които се работят в катедра „Португалистика и лузофонски изследвания“ при Софийския университет „Св. Климент Охридски“, а също и с научен ръководител проф. д-р Яна Андреева. Дисертацията на ас. Сони Бохосян не отстъпва от тази добра практика. Както винаги, изборът на тема е оригинален и приносен. А особено ценното в тази вече очертала се хубава традиция е, че се изследват автори и текстове, за които има потенциала да бъдат превеждани и представяни пред българска публика, а в случая – и да бъдат поставяни на сцена.

Темата не е обсъждана в българското литературоведско пространство, а доколкото съм запозната, в световен план темата за самотата конкретно в драматургията на Жайме Салазар Сампайо също не е обект на самостоятелно изследване. По тази линия можем да отбележим най-малко два съществени приноса – внасянето и коментирането на проблем, непознат за българските литературоведи, както и избор на обект за изследване – темата

за самотата – емблематична, както се оказва от дисертацията, за драматургията на Сампайо. Към това може да се добави и още един съществен принос, иначе невидим, ако единствено се взираме в автора и произведенията му. Става въпрос за актуалността на изследваната проблематика, свързана с темата за измеренията на самотата. Усещането за самота, присъщо и на съвременността ни, в която човек иначе трудно може да остане сам поради пребиваването му в един постоянно жужащ и произвеждащ зависимости социум, може да намери обяснение през драматургията на Жайме Салазар Сампайо, един от значимите португалски автори на XX век, а чрез анализирането на драмите му да се потърси рецепта за бягство от самотата.

Изборът на тема, разбира се, е важен, но реализацията на изследването също впечатлява. Налице е текст, който внимателно въвежда автора, неговите произведения и критическата им рецепция. Това въвеждане е особено необходимо, когато се работи с творец, който не е познат на широката българска публика, но очакванията са да я заинтригува. Дисертационният труд обхваща 210 страници, като съдържа: увод, четири глави, заключение и библиография с източници на португалски, английски, български, френски и др.

Теоретическата първа глава, „Теоретични и методологични подходи към изследването на темата за самотата“, качествено обосновава двете понятия – „тема“ и „самота“, които служат за основен инструмент на изследването. Задава се и една интердисциплинарна посока на изследване, която обсъжда „философските, психологическите и социологическите идеи за самотата“ (с. 10). Това обаче не е просто заявка в началото на работата, а систематично прилаган метод на работа. Втора глава, „За автора и творчеството му“, предлага цялостен обзор върху дейността на Жайме Салазар Сампайо. Така читателят е съблазнен да научи още и още за португалския творец. Много ценна, макар и много кратка, е и частта „2. 2. Критическа рецепция на драматургията на Салазар Сампайо“, където в резюме се набелязват някои от представителните коментари за творчеството на Сампайо. Всъщност темата за критическата рецепция е лайтмотивна за дисертацията, тъй като в хода много съвестно се коментират различни визии за драматургията му. Предлага се и много стройна класификация на изследвания материал (в трета и четвърта глава – „Дискурс и самота в драматургичното творчество на Жайме Салазар Сампайо“ и „Самотата във времето и пространството в драматургията на Жайме Салазар Сампайо“), като акцентът пада върху характерни драматургични техники – функцията на диалозите и монолозите, начина на редене на времето и разполагането на пространството. Затвореното пространство, домът

– крепост, пустинята – са само част от пространствата, които читателят на дисертацията обхожда, воден от умелата ръка на дисертантката. Един интересен ракурс е представен при обсъждането на публичното пространство (Вж. „4. 2. 2. Публичното пространство“), което по думите на авторката „не предразполага към физическа самота“ (с. 173). Оказва се, че „същото това пространство, разгледано от драматическа гледна точка [...] насочва към безизходицата и буквално, и преносно“ (пак там), „засилва психологическата самота и чувството за изоставеност“ (с. 180). При това изследването на отделните типове/видове присъствия на темата за самотата не е в сухия режим на категоризациите, а носи своята оригиналност още в своите назовавания. (Като пример ще дам само назоваването на два от подвидовете – „4. 1. 1. Пиеси с работещи часовници“ и „4. 1. 2. Спрелите часовници“.).

Не зная дали специално е замислено или е резултат от случайност, но и в композицията на дисертацията, и в плана на съдържанието се забелязва една своеобразна концентричност, в която са вставени един в друг поредица от планове с център темата за самотата. Това са: темата за самотата в научния дискурс, в драматургията на Сампайо, в отделните му произведения, но и в разбиранята на героите му, включително и като част от монолозите и диалозите им. Това, което ги сплавя и е един от многобройните приноси на дисертацията, е обсъждането на темата в нейното чисто човешко измерение, макар и през фокуса на един автор, а направените изводи могат да бъдат валидни и за други изследователски полета.

За мен като преподавател по западноевропейска литература много интересно беше установяването на връзките с европейската драма на абсурда – с Бекет, Пинтър, Йонеско. И макар в някои случаи те само да са маркирани (напр. Сампайо – Пинтър), имат потенциала да провокират бъдещи изследвания в съпоставителен план от типа Жайме Салазар Сампайо – Пинтър/Бекет/Йонеско, дори и само заради това, че, както отбелязва дисертантката, връзките не са случайни, тъй като Сампайо превежда пиеси на Пинтър на португалски език. Това, което в дисертацията е все още в зародиш, може да се развие в бъдещи изследователски посоки. По този начин ще намери своите основания и един от посочените приноси на дисертацията – че драматургията на Сампайо има общоевропейско значение, а не е затворена само в рамките на португалоезичната литература.

Дисертацията освен че демонстрира много доброто познаване на творчеството на Сампайо, от началото до края си излъчва една силна привързаност към театъра. Впечатлението ми е, че именно тази, бих я нарекла, любов към театъра прави изследването увлекателно, четивно и заразяващо. Много е трудно да се работи с

текстове, които читателят не познава, а още по-трудно, когато тези текстове са драматургични. И тук се проявява особеното умение на дисертантката да направи „живи“, „триизмерни“ тези текстове, така че потенциалният читател да добие представа и за тяхната театрална страна, а не само да ги възприеме като писан текст. Налице е и добро познаване на театралната теория и практика.

Много ценни са и преводите, които дисертантката прави. И както и друг път съм казвала, едно от съществените качества на този тип дисертации е, че подсказват текстове за превод и публикуване на български език, а Жайме Салазар Сампайо определено го заслужава.

Нямам никакви съществени забележки към дисертацията. По-скоро бих препоръчала с оглед на бъдещо публикуване да се прецизира употребата на „читател“ и „зрител“ спрямо драмите на Сампайо. Ясно е, че погледът към текстовете му е от позицията на читателя (особено когато се анализират ремарки например), но в определени моменти ми се струва уместно да се употребява „зрител“, тъй като се коментират и евентуални визуални въздействия. Би ми било интересно да науча малко повече как стои темата за самотата в контекста на португалската литература и по-конкретно в драматургията извън произведенията на Жайме Салазар Сампайо, но мисля да оставя това свое любопитство за следваща дисертация на Сони Бохосян по пътя на нейното академично развитие.

В заключение изказвам своята абсолютна убеденост в качествата на дисертацията на Сони Агоп Бохосян и в потенциала тя да бъде успешно защитена. Изказвам своята изцяло **положителна оценка** и препоръчвам на уважаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор“ в област на висше образование: 2. Хуманитарни науки, професионално направление: 2.1. Филология, „Литература на народите на Европа, Африка, Америка, Азия и Австралия (Съвременна португалска литература, XX–XXI в.)“, на ас. Сони Агоп Бохосян.

26.09.2025

София

Изготвил:

доц. д-р Светла Черпокова-Захариева